

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИБОРЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХНЬОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

© Станкевич Б., 2009

Розкрито суть виборчих технологій. Здійснено політико-правовий аналіз їх застосування під час проведення виборчих кампаній.

The sense of electoral technologies is exposed in this article. Author also made the legal policy analysis of their application is carried out during the leadthrough of production companies.

Однією із ознак стабільної політичної системи є стабільне виборче законодавство. Розроблення будь-яких виборчих законів починається з визначення типу виборчої системи найоптимальнішої для країни за існуючого характеру співвідношення політичних сил, типу партійної системи, що склалася, розвинутості демократичних інститутів, від чого залежатиме порядок висування кандидатів, проведення виборчої кампанії, голосування тощо.

Апеляція до світового досвіду використання виборчих технологій дасть змогу продемонструвати взаємозв'язок законодавчої бази проведення виборів з особливостями технологій, які застосовуються під час виборчих кампаній.

Неможливо побудувати громадянське суспільство без надання виборчому процесу по-справжньому демократичного характеру. У цьому зв'язку важливо з'ясувати, якими є політичні особливості проведення виборів в інших державах, де цей інститут працює багато десятиліть, простежити їх взаємозв'язок з основними національними традиціями і порівняти з українськими [17, с. 141].

Поза сумнівом, розвиток будь-яких технологій, зокрема і політичних, відбувся і відбувається частково в рамках технократичного мислення, суть якого полягає в емпірико-прагматичному характері.

Сьогодні акцентовано увагу на вивченні технологічної сторони політичної діяльності під час виборчої боротьби як специфічного напрямку прикладної політології і політики. У роботах А.М. Вілінова, А.М. Ковальова, В.А. Машковського, Е.Н. Мощелкова, Г. Почепцова розроблені загальнотеоретичні підходи до розуміння суті виборчих технологій та їх впливу на виборчі процеси.

Необхідно виділити групу публікацій політологів і науковців, що стосуються проблем дії на політичні процеси. У роботах таких вчених, як В.В. Бакушев, О.В. Безгодова, А.Н. Колесников, В.С. Комаровській, С.В. Рогачев, А.В. Цветнов, О.Ф. Шабров, політичні технології розглядаються, насамперед, як вбудований елемент політичної боротьби.

Виборчі технології представлені в роботах В.Н. Амеліна, А.Н. Жмирікова, З.М. Зотової, В.І. Малишкова, Е.Б. Малкіна, Е.Б. Сучкова, С.Н. Пшизової, С.В. Устіменко. У цих матеріалах знайшла свою розробку група політичних технологій, безпосередньо пов'язана з акціями політичної мобілізації електорату на період виборів, організації і проведення виборчих кампаній. Але питання політико-правового аналізу виборчих технологій в Україні у працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців не розкрито. Саме це визначає необхідність здійснення подальших кроків з метою їхнього глибокого наукового вивчення.

Мета роботи – з'ясувати суть виборчих технологій та здійснити політико-правовий аналіз застосування цього поняття в Україні.

Демократизація суспільно-політичних процесів у пострадянських державах є визначальною ознакою становлення демократичного політичного режиму, правової державни та дієздатного громадянського суспільства. В Україні за сімнадцять років незалежності відбулися істотні зміни у правовому регулюванні виборів, продовжується пошук оптимальної виборчої системи, налагодження шляхів забезпечення законності проведення виборів.

Досвід багатьох держав світу свідчить про те, що одне з центральних місць у політичному процесі суспільств і держав, які стали на демократичний шлях розвитку, посідають проблеми створення виборчого законодавства, адекватного стану суспільних відносин.

Історично так склалося, що закон України “Про вибори народних депутатів України” виступає модельним законодавчим актом у галузі виборчого законодавства держави загалом. Власне, кожний із законів про вибори народних депутатів України – 1989 (ВР Української РСР, обрана у 1990 р., продовжила свої повноваження за часів незалежної України та офіційно визнана ВР України першого скликання), 1993, 1997, 2001, 2003, 2005 рр. – на відповідному етапі розвитку Української держави виступав визначальним законодавчим актом у правовому регулюванні народовладдя.

Інституту виборчого права та виборчому законодавству у радянський період в Україні як у практиці державного будівництва, так і в науці конституційного права не надавалося належного значення, оскільки, з одного боку, виборчі відносини переважно не мали юридичної регламентації, а з іншого, – навіть за умов нормативного регулювання неможливо було говорити про проведення вільних виборів на основі загального, рівного і прямого виборчого права. Принцип рівності виборчого права мав переважно декларативний характер, адже радянська виборча система була обумовлена однопартійною політичною структурою, що вело до обрання переважно її представників, пов’язаних, як правило, однією партійною ідеологією [6, с. 23–24].

Дослідження основних етапів і тенденцій становлення та розвитку виборчого законодавства до парламенту України за роки незалежності сприятиме розв’язанню завдання подальшого вдосконалення вітчизняного виборчого законодавства, поглиблення його демократичного змісту. Вивчення і аналіз українського виборчого законодавства має не лише теоретичне, а й велике практичне значення, оскільки без врахування основних засад, на яких формується правова регламентація виборчих відносин, важко уявити адекватне сприйняття усього комплексу виборчих законів, оцінити їх зміст, усунути суперечності між окремими приписами виборчого законодавства.

Вихідним пунктом аналізу еволюції виборчого законодавства в незалежній Україні є закон про вибори 1989 р. Вибори до ВР України у березні 1990 р. проводилися за мажоритарною системою абсолютної більшості.

Після проголошення незалежності України у складі парламенту відбулася диференціація депутатів за партійною належністю. Почали створюватися фракції, депутатські групи, депутатські об’єднання (24 серпня 1991 р.) [15, с. 54–56].

Становлення нового виборчого законодавства в Україні, як і в інших пострадянських державах, було непростим. Це підтверджується процесом прийняття і реалізації на практиці виборчих законів. Однією з ознак стабільної політичної системи є стабільне виборче законодавство. Поки що українські парламентарі демонструють стабільність лише у тому, що чотири (окрім позачергових 2007 р.) скликання українського парламенту обиралися за виборчим законом, що приймався буквально напередодні виборів. Вибори до Верховної Ради 1994, 1998, 2002, 2004, 2006 рр. відбувалися у березні, а закони про вибори приймалися восени попереднього року: закон України про вибори народних депутатів України 18 листопада 1993 р.; закон України про вибори народних депутатів 24 вересня 1997 р.; закон України про вибори народних депутатів 18 жовтня 2001 р.; закон України про вибори народних депутатів 25 березня 2004 р. і закон України про вибори народних депутатів 20 жовтня 2005 р. [3, с. 358].

Вибори 1994 р. до ВР України були позачерговими. Їхнє призначення стало результатом тиску на структури державної влади влітку та восени 1993 р., насамперед страйкуючих шахтарів. Прийняття нового закону про вибори до парламенту було нагальною необхідністю, адже з часу останніх виборів відбулися значні суспільні зміни, що адекватно не відображались законом, за яким обиралися депутати ВР першого скликання. Суспільно-політичні умови, які склалися на той час, насамперед кризовий стан розвитку України, коли попередні економічні і політичні структури значною мірою були зруйновані, а нові лише почали формуватися, гальмували процеси реформування виборчого законодавства. Вибори до ВР другого скликання мали переважно демократичний характер, з окремими порушеннями та спробами застосування адміністративного ресурсу.

Як юридичний документ закон про вибори 1993 р. загалом був підготовлений добре. І якби не політичні реалії, у яких застосовувався цей закон, ВР могла бути обрана і продуктивно працювати. Це ще одне підтвердження того, що закон про вибори повинен розглядатися не як правовий, а як політико-правовий документ. За результатами виборів було обрано 338 народних депутатів України з 450, передбачених законодавством. У 1994–1997 рр. основні та повторні вибори з врахуванням повторних голосувань проводились ще 20 разів. Вперше ВР ухвалила закон на основі мажоритарної системи абсолютної більшості. Проте світова практика останніх десятиріч свідчить, про те, що в умовах перехідного періоду у більшості постсоціалістичних країн для стабілізації і розвитку нових політичних режимів використовується пропорційна або здебільшого змішана виборча система. Із перших постсоціалістичних країн (Болгарія,

Угорщина, Польща, Румунія, Чехословаччина, НДР) у 1990 р. більшість обрали саме пропорційну або змішану виборчу систему і лише Польща – мажоритарну [9, с. 420].

Вибори народних депутатів 27 березня 1994 р. підтвердили, що система виборів має багато недоліків. Виборці зневірилися у можливості проголосувати за достойних кандидатів, а виборчі комісії робили все, щоб вибори відбулися, аби не витратити державні кошти на наступний тур виборів. Неструктурованість парламенту, нездатність сформувавши більшість, а відповідно неможливість прийняття базових законів для проведення політичних та економічних реформ, призвели до поглиблення економічної кризи, загострення протистояння між законодавчою та виконавчою гілками влади. Застосування такої модифікації виборчої системи (мажоритарної абсолютної більшості) зробило вибори недостатньо результативними і, безумовно, неефективними.

Процес докорінного реформування виборчого права України започатковано з 28 червня 1996 р., найважливішою політичною подією якого було прийняття Конституції України. Конституція не тільки заклала передумови для створення виборчого законодавства на основі міжнародно-правових критеріїв забезпечення виборчих прав громадян та інших суб'єктів виборчого процесу, а й визначила логіку внутрішнього розвитку виборчого законодавства і права України. З прийняттям Основного Закону держави, головними новелами реформи виборчого законодавства стали утвердження загальноприйнятих демократичних принципів виборчого права і запровадження низки нових. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 р., передбачає створення однопалатного парламенту, що складається з 450 депутатів. Депутатів обирають на чотирирічний термін на основі загальних, рівних та прямих виборів шляхом таємного голосування. Конституція гарантує вільне волевиявлення виборців.

Ухвалення Конституції мало як позитивні, так і негативні наслідки. У правовому сенсі Україна трансформувалася з президентської у президентсько-парламентську республіку. Нова Конституція сформувала такі правові засади організації державної влади, які послабили її стабільність, створили дуалізм у виконавчій гілці влади. Прийняття Конституції, з одного боку, дало змогу Україні уникнути глибокої політичної кризи з такими можливими наслідками, як розпуск парламенту, всенародна недовіра владі; з іншого, – нова система організації державної влади створила додаткові можливості загострення суперечностей між її гілками. Продовження конфлікту між парламентом і Президентом України проявлялося у постійних спробах перерозподілу повноважень між главою держави та ВР через внесення змін до Конституції [6, с. 48–50].

Закон про вибори 24 вересня 1997 р. складається з одинадцяти розділів, що включають 53 статті. Принциповою відмінністю українського виборчого закону 1997 р. є те, що у ньому вперше в історії українських виборів застосовується змішана — мажоритарно-пропорційна виборча система. Запровадження змішаної системи виборів привело до певного підвищення ролі політичних партій у суспільному житті. Партії почали розглядатися як механізм реального впливу на державну політику, зокрема, на діяльність парламенту. Закон про вибори, в якому запроваджено (хоча і частково) систему пропорційного представництва, закономірно підвищив значення партій у житті держави, але, незважаючи на це, партії так і не стали масовими, і їх вплив обмежувався часто лише одним регіоном.

Оцінка запровадженого у 1997 р. порядку обрання народних депутатів України має складатися із характеристики застосування цілком самостійних і не пов'язаних між собою виборчих систем. Однією з особливостей закону 1997 р. є застосування так званої “англійської моделі” під час оцінювання результатів виборів, тобто системи відносної більшості. За цією системою обраним вважається той кандидат по одномандатному виборчому округу, який набирає голосів більше, ніж будь-який інший з його суперників. Уніномінальна мажоритарна система відносної більшості є безумовно результативною і ефективною – голосування в один тур забезпечує обрання усього депутатського корпусу. Проте введення такої виборчої системи у нашій державі можна розцінити неоднозначно. Позитивом такої виборчої системи є те, що правові новації матимуть політичного актора – цілу структуру (партію чи фракцію), що буде нести моральну відповідальність за наслідки власних ініціатив. Негативним є відсутність парламентської більшості у лівих або правих, у поєднанні з амбіціями партійних лідерів, що вимагатиме постійного пошуку компромісів і може завадити прийняттю оптимальних рішень [2, с. 367–369].

Водночас запровадження пропорційного елемента до виборчої системи підвищило увагу до політичних партій з боку представників бізнесових кіл, оскільки для них відкрилася можливість пройти до парламенту не шляхом особистої виборчої кампанії, а внесенням коштів за “прохідне місце” у партійному списку. Вибори 1998 р., на відміну від попередніх, мали переважно недемократичний характер і проходили із застосуванням адміністративного ресурсу та “брудних” технологій, що деформувало політичний вибір громадян України.

Закон про вибори 1997 р. майже нічого не змінив у політичній системі держави, і виборча реформа мала лише зовнішні ознаки. Стійка більшість політичних сил так і не була утворена і мала переважно ситуативний характер, політична структура ВР була вкрай нестабільною, що пояснюється відсутністю у потенційної більшості важелів впливу на формування уряду та впливом глави держави на формування фракцій у парламенті. Вплив Президента України на роботу парламенту був значним [8, с. 265–266].

Державна незалежність України відкрила перед українським народом можливість повноцінного політичного розвитку, головним показником якого є розвиток політичної системи та громадянського суспільства, зокрема політичних партій, які у сукупності відтворюють інтереси населення та формують органи державної влади. Політична партія лише тоді є такою, коли ставить за основну мету постійно впливати на формування політичної волі, а одним з найважливіших і найефективніших засобів у цьому плані є участь партій у виборах, що сприяє структуруванню суспільних інтересів та їх представництву в органах державної влади, надає послідовності та наступності державній політиці.

Сьогодні вибори в Україні регулюються такими найважливішими законодавчими актами, як: Конституція України (1996 р.); закон про вибори народних депутатів; закон про Центральну виборчу комісію (ЦВК); закон про політичні партії; закон про засоби масової інформації; закон про громадянство; Карний; Цивільно-процесуальний та Адміністративний кодекси; Укази Президента; рішення судів та ЦВК. Світовою спільнотою у міжнародно-правових актах вироблена низка норм, міжнародних виборчих стандартів у галузі прав людини, спрямованих на забезпечення вільних, справедливих виборів. Ці стандарти закріплені, зокрема у Загальній декларації прав людини (Стаття 21), Міжнародному пакті про громадянські та політичні права (Стаття 25), Документі Копенгагенської наради Конференції з людського виміру НБСЄ (пункти 6 та 7), і визнають головним правом особи брати участь в управлінні країною, право обирати і бути обраним, право на рівний доступ до державної служби [10, с. 130 – 133].

Закон України “Про вибори народних депутатів України”, прийнятий 18 жовтня 2001 р., пройшов до свого схвалення складний шлях, у процесі його обговорення розгорнулася широка політична дискусія. Президент України неодноразово повертав закон ВР України на доопрацювання з метою приведення його у відповідність до Конституції України.

Юридична цінність цього виборчого закону полягає насамперед у детальній правовій регламентації виборчого процесу та процедур захисту конституційних виборчих прав громадян України. Незважаючи на компромісний характер багатьох його ключових положень, наявність у тексті певних неточностей юридичного характеру, недостатньо чіткі формулювання тощо, цей закон є вже більш досконалим, на відміну від попередніх.

Закон 2001 р. є значно вдосконаленим порівняно з попереднім законодавством і забезпечує адекватні умови для проведення демократичних виборів. Одним з основних здобутків нового виборчого закону, що підняло його до рівня Європейського виборчого законодавства, стало надання пріоритетної ролі партіям на усіх стадіях виборчого процесу і насамперед під час висування кандидатів у депутати. Позитивним моментом є застосування змішаної системи, порівняно з минулими виборами [1, с. 98].

До найістотніших змін у законі України “Про вибори народних депутатів” від 18 жовтня 2001 р. можна віднести:

- скорочення термінів виборчої кампанії до 90 днів. Проте, як переконує дійсність, багато партій фактично вже оголосили про початок виборів значно раніше;
- запровадження грошових депозитів замість збору підписів за кандидатів: 15 тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян – для партій та 60 неоподаткованих мінімумів доходів громадян – для кандидатів у депутати в одномандатних округах;
- запровадження багатопартійного представництва в окружних та дільничних виборчих комісіях, а також пропорційний розподіл посад голів дільничних виборчих комісій серед представників партій;
- правило, згідно з яким кандидатів у депутати може висувати лише партія, зареєстрована не раніше, ніж за один рік до виборів, або виборчий блок партій, якщо до його складу входять партії, зареєстровані також не раніше ніж за один рік до виборів;
- детальне визначення прав міжнародних спостерігачів і спостерігачів від партій та кандидатів [4, с. 112–114].

У законодавстві відсутнє єдине визначення поняття “виборча система”, не наведено й досі правових дефініцій таких злободенних виборчих понять, як “політична агітація”, “політична пропаганда” або “політична реклама”. А про чітке визначення таких тонких “технологічних” рекламних матеріалів як, наприклад, “прихована політична агітація”, навіть і говорити не доводиться. Недостатньо уваги приділяється

питанню збільшення терміну між строком подання заяв до виборчої комісії, терміном їх розгляду і ухваленням рішення про реєстрацію чи відмову у реєстрації [13, с. 54].

Виборча кампанія 2002 р. надала можливість оцінити адекватність положень чинного виборчого законодавства та зробити висновки на підставі аналізу практики застосування відповідних законодавчих положень:

1) здебільшого причиною зафіксованих порушень виборчого законодавства були не дефекти останнього, а незнання закону та відсутність належного реагування з боку владних органів;

2) переважна кількість політичних партій країни виявились нездатними, взяти активну участь у втіленні окремих контрольних механізмів, закладених в законі про вибори 2001 р., а також взяти участь у формуванні виборчих комісій, так і відстоювати свої права як суб'єктів виборчого процесу. Із усієї кількості зареєстрованих політичних партій лише близько половини брали участь у передвиборчій кампанії самостійно або у складі виборчих блоків;

3) порівняння перебігу та результатів виборів у багатомандатному та мажоритарних виборчих округах засвідчили наявність достатніх передумов для переходу до повної пропорційності при визначенні переможців парламентських виборів. Стало очевидним, що змішана виборча система не відповідає існуючій суспільно-політичній системі. Партії, які подолали 4-відсотковий бар'єр, отримали підтримку певних груп електорату. У той самий час у одномандатних округах завдяки певному прояву адмінресурсу, депутатами обрано чимало працівників відповідних органів влади та ті, хто виражає інтереси партій влади [16, с. 72–74].

Вибори до парламенту 2002 р. привнесли перші спроби в Україні налагодити соціальний діалог між владою і суспільством.

Доречним є запровадження правового механізму юридичної фіксації передвиборної програми кандидата в депутати, який не припускав би політичного шахрайства, маніпулювання думкою більшості в інтересах однієї людини та передбачав би правову відповідальність за зраду інтересів виборців, оскільки типовим явищем є невиконання переможцями своєї програми і обіцянок [2, с. 276–277].

Аналіз законодавчої бази проведення виборів до парламенту України за роки незалежності дає можливість зробити певні висновки і пропозиції:

1. З метою підвищення політико-правової культури учасників виборчого процесу доцільно запровадити такі заходи щодо включення державними теле- й радіокомпаніями спеціальних навчальних, інформаційно-аналітичних програм про перебіг виборчого процесу; проведення науково-практичних семінарів, конференцій, круглих столів із залученням представників політичних партій (блоків), органів державної влади, громадськості; проведення спеціальних тренінгів, лекцій для учасників виборчого процесу; запровадити у навчальних закладах усіх рівнів обов'язкові спецкурси з теорії і практики політичних виборів тощо.

2. Існує очевидна необхідність впорядкування членства депутатів у фракціях, що негативно впливає на стабільність і працездатність вищого законодавчого органу країни.

3. Важливим питанням виборчого законодавства, яке насамперед необхідно буде вирішити, це встановлення певної відповідної виборчої системи – мажоритарної, пропорційної або змішаної. Важливість встановлення тієї чи іншої системи виборів пов'язується з майбутнім розвитком нашої держави. Введення ефективної виборчої системи є умовою існування стабільної та сильної багатопартійної системи та високої правосвідомості й політичної культури населення.

Інститут виборів і власне інститут виборчого права України загалом сьогодні перебувають у стадії становлення. Закон про вибори має розв'язати такі завдання: якнайповніша реалізація волі громадян у основі виборчого законодавства; підвищення ефективності виборчого процесу; сприяння утвердженню партій у суспільстві і піднесенню їх авторитету; партійність виборчого закону, тобто основними суб'єктами виборчого процесу мають бути політичні партії; структурування парламенту; сприяння політичній структуризації суспільства; забезпечення обрання стійкої парламентської більшості, яка спроможна буде створити дієвий Кабінет Міністрів і взяти на себе відповідальність за дії ВР; підготовка закону разом з іншими законодавчими актами, які будуть ухвалені. Без розв'язання таких нагальних законодавчих завдань у царині виборів Україна буде позбавлена повноцінного політичного розвитку, головними показниками якого є розвиток політичної системи, громадянського суспільства та правової держави.

Україна пережила уже п'ять виборчих кампаній виборів до парламенту. І якщо виборче законодавство не врегулює питання виборів в оптимальний спосіб, то з кожними новими виборами виборчий процес вимагатиме все більше коштів, а сама виборча кампанія перетворюватиметься в індустрію створення депутатів. У цьому разі будь-яка деталізація виборчого закону в подальшому стане неможливою, а вільне волевиявлення громадян буде змінено боротьбою тіньових капіталів.

Аналізуючи ситуацію в Україні, можна дійти висновку, що посилення легітимності політичної системи, її складових досягається у результаті виборів, коли забезпечується оновлений правовий статус Президента, парламенту, довіра електорату і підтримка влади населенням. Однак легітимність дуже слабка, якщо врахувати, що невиконання своїх передвиборчих обіцянок різко зменшує довіру виборців, посилює відчуження населення від влади. Легітимність влади, її отримання від народу, волевиявлення виборців означає, що воно повинно бути вільним у громадянсько-юридичному, політичному і соціально-психологічному відношеннях [1, с. 332–334].

Вибори мають бути прозорими і відкритими не тільки у день голосування, а весь час протягом передвиборчої кампанії у громадянському суспільстві – це одне з передвиборчих завдань у будь-якій країні. Не відпрацьовано механізм взаємодії владних структур з партіями і з опозицією. Невідкладним є корегування ролі партії у виборчому процесі, необхідно ув'язати умови збереження громадським об'єднанням статусу політичної партії і його участю у виборчій кампанії, забезпечити чесну конкуренцію на виборах. Простежується залежність багатопартійності від політичного режиму, тісний взаємозв'язок політичних партій і демократії. Тому сьогодні для формування дієвої багатопартійності парламентського демократичного типу необхідний подальший розвиток гласності, плюралізму, свободи ЗМІ.

Наявним є недосконалий механізм контролю за виділенням і витрачанням коштів на передвиборчу кампанію, а також брак чіткої відповідальності за порушення виборчого законодавства. Необхідно вжити певних заходів щодо подальшого поліпшення виборчого законодавства, а саме:

- перехід на пропорційну (преференційну) систему у поєднанні з парламентською реформою держави, що є характерним для більшості країн Західної Європи;
- підвищення рівня виборчого бар'єра;
- збільшення його величини для партійних блоків;
- уніфікація виборчих моделей на усіх рівнях формування влади глави держави, парламенту і місцевих органів самоврядування;
- узгодження виборчого законодавства із законами про партії, Кабінет Міністрів, регламент ВР, яке б закріпило статус правлячих та опозиційних сил, їхньої партійної відповідальності перед суспільством;
- законодавче врегулювання відповідальності депутатів перед громадянами України.

Досвід багатьох держав світу підтверджує, що одне з центральних місць у політичному процесі суспільств і держав, які стали на демократичний шлях розвитку, посідають проблеми створення виборчого законодавства, адекватного стану суспільних відносин. Інститут виборів, як і власне інститут виборчого права України загалом, сьогодні перебувають у стадії становлення, і тому важливим завданням є підготовка Закону про вибори до парламенту, який би розв'язав такі завдання: якнайповніша реалізація волі громадян в основі виборчого законодавства; підвищення ефективності виборчого процесу; сприяння утвердженню партій у суспільстві і піднесенню їх авторитету; структурування парламенту; сприяння політичній структуризації суспільства; забезпечення обрання стійкої парламентської більшості, яка спроможна буде створити дієвий Кабінет Міністрів і взяти на себе відповідальність за дії ВР; підготовка закону разом з іншими законодавчими актами, які будуть ухвалені. Важливою проблемою залишається правовий нігілізм громадян, які здебільшого далекі від уявлення про вибори як правовий акт, чинний лише за дотримання певних умов та формальностей. Без розв'язання таких нагальних законодавчих завдань в царині виборів Україна буде позбавлена повноцінного політичного розвитку, головними показниками якого є розвиток політичної системи, громадянського суспільства та правової держави.

Загалом подальше удосконалення виборчої системи в Україні має здійснюватися у декількох напрямках: по-перше, у напрямі їх персоніфікації шляхом збільшення кількості округів, в яких перерозподіляються мандати на парламентських та місцевих виборах, запровадження преференційного голосування; по-друге, у напрямі надання можливості висувати свої кандидатури на парламентських і, особливо, місцевих виборах незалежним кандидатам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амелин В.Н., Устименко С.В. *Технологія виборчої кампанії*. – М.: Союз, 1993. – 512 с.
2. Анцупов А.Я., Шитлов А.И. *Конфликтология: – 3-е изд.* – СПб.: Питер, 2007. – 496 с.
3. Блэк С. *Введение в публич рилейнз*. — Ростов-на-Дону: Алгоритм 1998. – 320 с.
4. Королько В.Г. *Публич рилейнз. Наукові основи, методика, практика: Підручник*. – К.: Вид. дім "Скарби", 2001. – 400 с.
5. *Короткий Оксфордський політичний словник / Пер. з англ.; За ред. І. Макліна, А. Макмілана*. – К.: Вид-во Соломії Павличко "Основи",

2005. – 789 с. 6. Котигоренко В.О. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні: політологічний концепт. – К.: Світогляд, 2004. – 722 с. 7. Лебедева Т. Искусство обольщения. Паблік рилейшинз по-французски. – М.: Университет, 1996. – 228 с. 8. Лисовский С.Ф., Евстафьев В.А. Избирательные технологии: история, теория, практика. – М.: РАУ Ун-т, 2000. – 320 с. 9. Максимов А.А. Чистые и грязные технологии выборов: Российский опыт. – М.: Дело, 1999. – 448 с. 10. Малкин Е., Сучков Е. Основы избирательных технологий. – М.: Рус. панорама, 2002. – 464 с. 11. Малышевский Н.М. Технология и организация выборов. – Минск: Харвест, 2003. – 521 с. 12. Мартыненко Н.М. Основы менеджмента. – К.: Каравелла, 2003. – 156 с. 13. Микитенко С. Енігма лідера, або Що може обіцяти політична кар'єра порядній людині, окрім втрати порядності. – К.: Вид-во "Молодь", 2001. – 413 с. 14. Мойсеев В.А. Паблік рилейшинз: Навч. посібник. – К.: «Академвидав», 2007. – 224 с. 15. Пойченко А.М. та ін. Конфлікт у політичному житті сучасної України: теорія і технологія розв'язання. – К.: УАДУ, 1997. – 92 с. 16. Полторак В. Політичний маркетинг та організація виборчих кампаній // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 1. – С. 61–79. 17. Чумиков А.Н. Связи с общественностью. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2000. – 272 с.

УДК:328:35 XX/XXI(477)

Ю. Тишкун

Національний університет «Львівська політехніка»

ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВНОЇ БЮРОКРАТІЇ В УКРАЇНІ: ДЕЯКІ СУЧАСНІ АСПЕКТИ ІСТОРІОГРАФІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ

© Тишкун Ю., 2009

Розглядається взаємодія громадянського суспільства і державної бюрократії. Зроблено висновок, що позиції українських дослідників відповідають напрацюванням західної наукової традиції стосовно теоретичних, а також практичних способів забезпечення взаємодії інститутів громадянського суспільства і державного апарату.

In this article the interrelation between civil society and state bureaucracy is analysed. The conclusion is made that the views of the Ukrainian scientists correlate with the western traditional scientific opinion concerning theoretical and practical ways of ensuring interaction between the civil society institutions and state apparatus.

Ефективність функціонування політичних інститутів сучасного суспільства значною мірою зумовлюється глибиною і масштабом раціоналізації владних відносин на усіх рівнях державної ієрархії. Зазначений процес супроводжується утвердженням наукових підходів, покликаних теоретично обґрунтувати способи реагування головного політичного інституту на різноманітні запити суспільства, яке динамічно розвивається.

У цьому контексті новітній досвід розвитку руху громад в Україні ставить на порядок денний проблему реагування національної бюрократії на суспільні запити громадянського суспільства, яке актуалізує перспективу раціоналізації чинних управлінських структур. Це зумовлює зацікавленість зазначеними процесами з боку української науки і політичної практики.

Мета роботи – висвітлити теоретичні підходи українських науковців до проблеми взаємодії громадянського суспільства і державної бюрократії в Україні. Поставлено **завдання**: 1) проаналізувати позиції вітчизняної науки щодо шляхів впливу громадянського суспільства на державну бюрократію в Україні; 2) висвітлити деякі теоретичні концепції, використання яких спрямовує вітчизняних науковців обґрунтувати перспективність соціальної взаємодії громадянського суспільства і державної бюрократії.

Починаючи від періоду Нового часу, в працях західних (Т. Гобс, Дж. Локк, А. Сміт, А. Фергюсон, Г. Гегель, А. де Токвіль, К. Маркс, А. Грамші, Х. Арендт) та українських (І. Франко [15], М. Грушевський [4], В. Липинський [8]) мислителів висвітлювались різноманітні аспекти проблематики громадянського